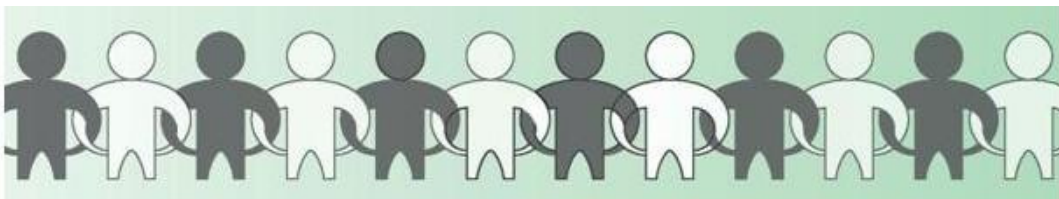
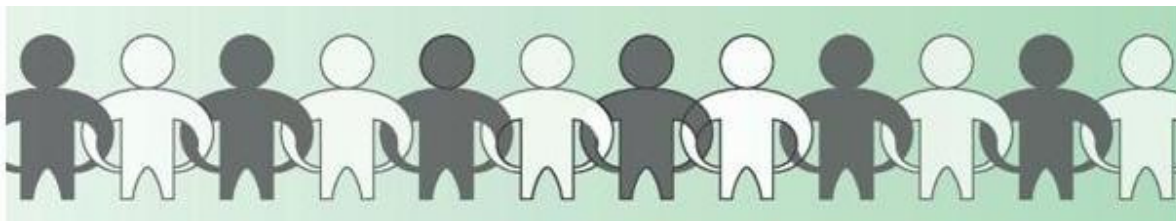

Prawicowy ekstremizm na poziomie lokalnym

Jak mu przeciwdziałać?

Mini-poradnik

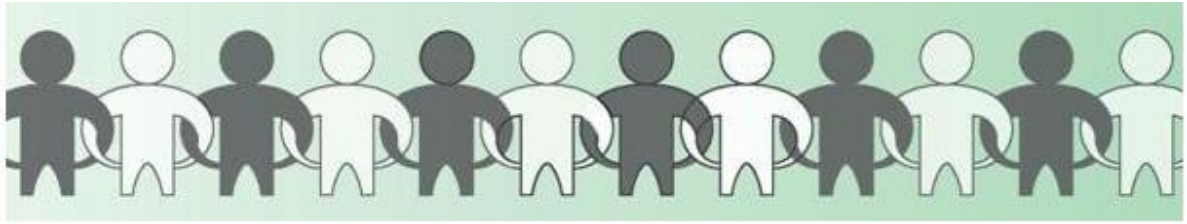
**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

© Europejski Instytut Demokracji
<http://instytutdemokracji.prv.pl/>

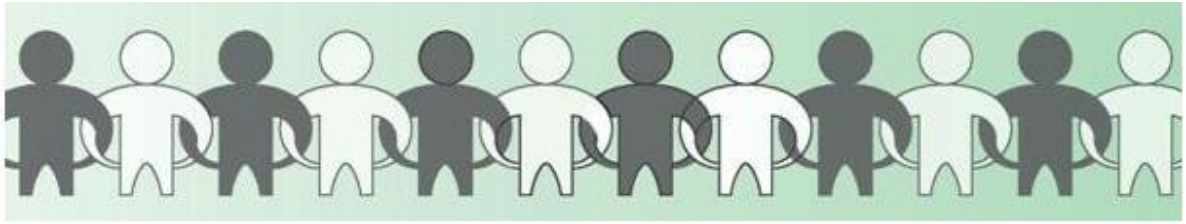
Wrocław 2014

Publikacja powstała w ramach projektu „Przeciwdziałanie prawicowemu ekstremizmowi na poziomie lokalnym”, realizowanego przez Europejski Instytut Demokracji oraz Fundację im. Friedricha Eberta - Przedstawicielstwo w Polsce.

SPIS TREŚCI:

I. WPROWADZENIE	5
II. PRZEJAWY AGRESJI O CHARAKTERZE RASOWYM, ETNICZNYM i innym	13
III. CZY DA SIĘ ZMIERZYĆ SIŁĘ UPREDZENIA?	15
IV. PRAWNE ASPEKTY PRZECIWDZIAŁANIA EKSTREMIZMOM	18
PRAWO KRAJOWE	18
PRAWO MIĘDZYNARODOWE	20
V. DOBRE PRAKTYKI W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRAWICOWEMU EKSTREMIZMOWI	25
PRZYKŁADY MIĘDZYNARODOWE	25
PRZYKŁADY Z POLSKI	30
VI. SŁOWNIK POJĘĆ	33
O PROJEKCIE	40

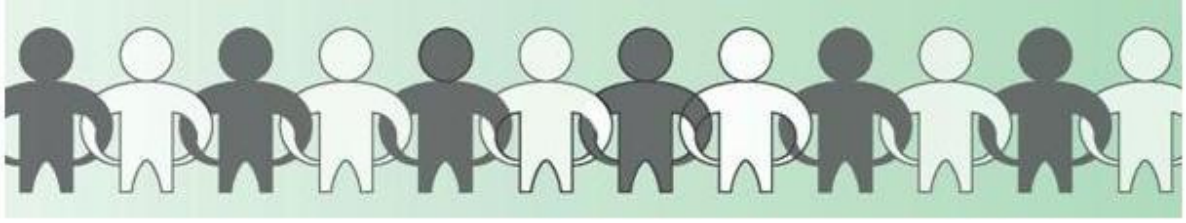

*Najlepszą drogą do zlikwidowania jakiegokolwiek problemu
jest usunięcie jego przyczyny.*

Martin Luther King

Niniejsza publikacja powstała z myślą o osobach aktywnych na poziomie lokalnym – działaczach i działaczkach samorządów, partii politycznych, związków zawodowych, aktywistach i aktywistkach społecznych oraz o wszystkich tych, którym bliskie są wartości demokracji i tolerancji. Intencją autorów i autorek było przedstawienie w sposób jasny i przystępny podstawowych zagadnień związanych z identyfikacją przejawów ideologii skrajnie prawicowych w lokalnej przestrzeni publicznej. Zaprezentowano także przykłady dobrych praktyk – z Polski i ze świata - w przeciwdziałaniu postawom rasistowskim, homofobicznym i szowinistycznym. Być może posłużą one jako inspiracje dla podjęcia własnych inicjatyw. Ostatni rozdział stanowi słownik pojęć związanych z szeroko pojętą problematyką radykalnych ideologii, porządkujący i wyjaśniający podstawowe pojęcia.

Wobec rosnącej aktywności i popularności ruchów skrajnie prawicowych istnieje potrzeba mobilizacji działań, by przeciwdziałać popularyzacji idei i poglądów nawołujących do nienawiści na tle rasowym, etnicznym, religijnym czy obyczajowym. Po tragicznych doświadczeniach XX wieku, w dzisiejszym świecie nie powinno być miejsca dla dyskryminacji i uprzedzeń jakiegokolwiek rodzaju.

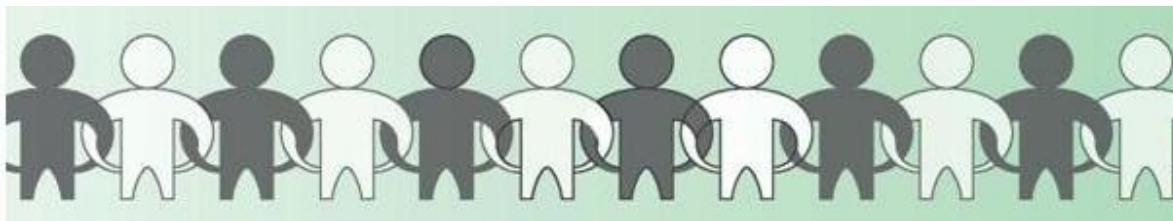

I. WPROWADZENIE

Idea i cele skrajnej prawicy w Europie

Najprostszą charakterystyką ideologii skrajnej prawicy jest zaprzeczanie zasadom wolności i równości między ludźmi. Z tej perspektywy, wolność jednostki i jej prawa powinny być podporządkowane wyobrażeniom o dobru narodu czy rasy. Owo dobro jest określone arbitralnie, często językiem naturalistycznym, takim jak: walka o terytorium, dbałość o ciągłość biologiczną rasy. W skrajnych przypadkach ideologia ta głosi jawną dyskryminację rasową lub kulturową oraz dąży do unicestwienia odmienności, co jest uzasadniane niższym, „podludzkim” charakterem innych. Zaprzeczenie równości ludzi, ras czy kultur to zatem fundament ideologii skrajnie prawicowej.

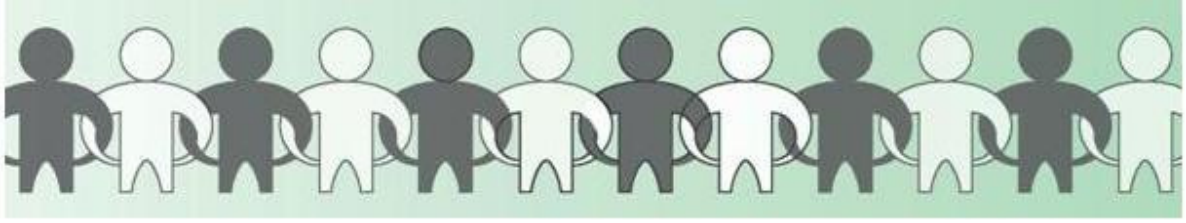
Wspólną cechą leżącą u podstaw ideowych ruchów skrajnej prawicy jest negatywne określenie tożsamości narodowej - zdefiniowanej etnicznie lub kulturowo, czyli skupienie się na tym, **co nas jako naród różni od innych**. Ta różnica ma charakter **wartościujący**: cechy, które odróżniają „nasz” naród od innych stanowią o jego wyższości. Należy zauważyć, że poglądom tym często towarzyszą też wskazania kto jest „niewłaściwą” jednostką lub grupą w ramach „naszego” narodu, na przykład: homoseksualiści, feministki, ekolodzy, „lewacy” czy komuniści.

„STARA” i „NOWA” SKRAJNA PRAWICA

Ruchy tak zwanej „starej” **skrajnej prawicy** odwołują się wprost do ideologii faszyzmu czy narodowego socjalizmu. Przykładowe organizacje to: włoski MS-TF (Ruch Społeczny Trójkolorowy Płomień), NPD (Narodowodemokratyczna Partia Niemiec), BNP (Brytyjska Partia Narodowa) i węgierski Jobbik. Celem tych ruchów jest stworzenie jednolitej etnicznie wspólnoty narodowej oraz zastąpienie porządku demokratycznego jakąś formą dyktatury. W odróżnieniu od „starej” skrajnej prawicy partie tzw. „nowej” **skrajnej prawicy** dążą do złagodzenia postaw. Nie stoją jawnie w opozycji wobec porządku demokratycznego - ale sprzeciwiają się jej liberalnemu, wielokulturowemu i pluralistycznemu wariantowi. Partie „nowej” skrajnej prawicy to m.in. francuski FN (Front Narodowy), EPO (Wolnościowa Partia Austrii), BZO (Związek Przyszłości dla Austrii), włoska Liga Północna, bułgarska ATAKA, PRM (Partia Wielkiej Rumunii).

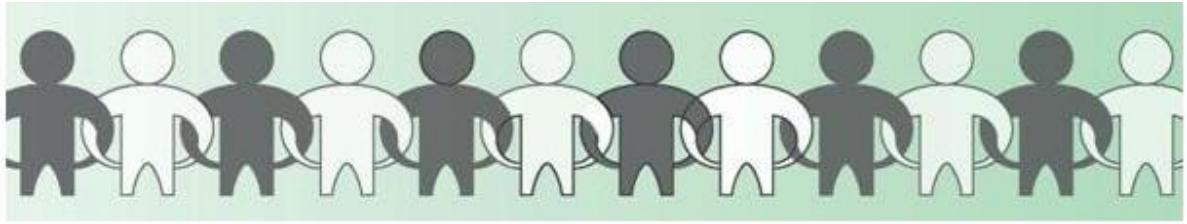
Coraz wyraźniej „nowa” skrajna prawica zastępuje rasistowskie lub nacjonalistyczne poglądy o własnej wyższości zasadą tzw. **etnicznego** lub **kulturowego partykularyzmu**. W imię poprawności politycznej uznaje pozorną równość kultur oraz przyznaje prawo do zachowania odmienności kulturowej wszystkim nacjom, jednocześnie głosząc tezę o **nieprzystawalności kultur** - braku możliwości jakiegokolwiek porozumienia między reprezentantami odmiennych kultur i religii oraz braku możliwości tworzenia jednego społeczeństwa, zamieszkiwania tego samego kraju. „Nowa” skrajna prawica głosi dlatego konieczność separacji przestrzennej między nacjami, kulturami, rasami. Tego rodzaju argumenty szerzą ksenofobię i usprawiedliwiają jawną niechęć wobec grup mniejszościowych w społeczeństwie, np. Żydów czy imigrantów, zwłaszcza z krajów muzułmańskich i afrykańskich.

PRZYKŁAD: ISLAMOFOBIA

Współczesna islamofobia polega na przedstawianiu muzułmanów jako fundamentalistów religijnych, niezdolnych do myślenia w kategoriach laickich i demokratycznych. Jest to wizerunek fałszywy, bowiem w rzeczywistości świat muzułmański jest areną wielu sporów ideowych, w tym również świeckich i ateistycznych. Wydaje się także, że ruchy skrajnie prawicowe nie dostrzegają przedstawicieli imigrantów, którzy zintegrowali się ze środowiskiem europejskim tworząc społeczeństwo wielokulturowe. Ignorowane są również zjawiska sprzyjające tworzeniu się gett imigrantów w krajach europejskich, takie jak: narastające problemy ekonomiczne, brak skutecznej polityki społecznej, sytuacja geopolityczna. Warto też wskazać na hipokryzję ruchów skrajnej prawicy: krytykując muzułmanów za dyskryminację kobiet, skrajna prawica głosi hasła występujące przeciwko emancypacji kobiet - broniąc tradycyjnego podziału ról w rodzinie, czy też nawołując do odebrania kobietom praw wyborczych. W Europie Wschodniej obok islamofobii pojawia się coraz częściej niechęć wobec Romów.

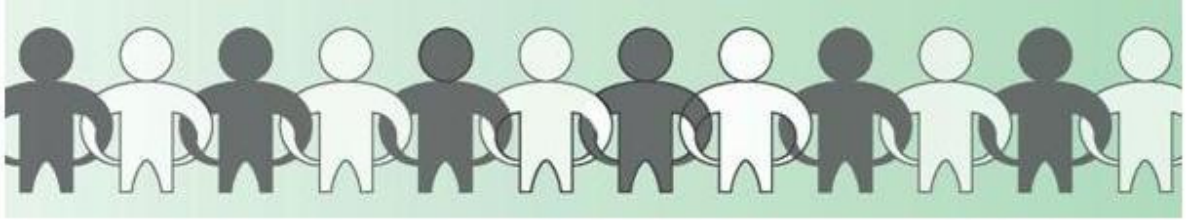
Socjologowie wskazują, że wzrost zainteresowania ruchami skrajnej prawicy wiąże się z narastaniem społecznej frustracji i brakiem wartości humanistycznych w gospodarkach nastawionych na zysk ekonomiczny, a nie na zrównoważony rozwój społeczny. Przyczyna tkwi również w braku skuteczności partii centrolewicowych i socjaldemokratycznych w walce z nierównościami społecznymi wynikającymi z przedkładania konkurencyjności ekonomicznej i zysków nad warunki pracy i jakość życia obywateli. Parlamentarne partie socjalistyczne czy socjaldemokratyczne akceptują zasadę, że wyniki ekonomiczne są ważniejsze, nie reprezentując interesów ludzi pracy. Lewica radykalna natomiast nie jest w stanie zaproponować całościowej wizji nowego porządku społecznego oraz jest zbyt słaba organizacyjnie i finansowo, aby stanowić polityczną alternatywę.

KRYZYS EKONOMICZNY a RADYKALIZACJA POSTAW

Zainteresowanie ruchami skrajnej prawicy wzrasta w Europie w dobie kryzysu ekonomicznego. Towarzyszy temu radykalizacja poglądów i nasilenie walk między zwolennikami skrajnej prawicy i radykalnej lewicy. Proces ten jest najbardziej widoczny w **Grecji**, gdzie kryzys zadłużenia powoduje frustrację i nasilenie się ksenofobii z jednej strony, a z drugiej – poszukiwanie rozwiązań antykapitalistycznych. Wobec problemów globalizacji oraz dotkliwych skutków kryzysu ekonomicznego skrajna prawica proponuje rozwiązania, które różnią się zarówno od propozycji ze strony władz, jak i rozwiązań proponowanych przez lewicę. Antidotum na kryzys miałyby być zamknięcie w państwach narodowych i odseparowanie od innych gospodarek, zwłaszcza tych uboższych. Antyeuropejskie nastroje przejawiają się także poprzez poszukiwanie „kozła ofiarnego” zamiast rozwiązań systemowych. Często stają się nim imigranci, ludzie biedni i wykluczeni społecznie. Skrajna prawica uzasadnia też swoje działania koniecznością „obrony moralności” przed kosmopolityczną i liberalną Europą. Z drugiej strony, wykorzystując tradycyjne dla lewicy hasła krytyczne, posługuje się argumentami przeciwko systemowi finansowemu, bankom i paktowi fiskalnemu. W tych wystąpieniach brakuje jednak głębszej analizy społecznej - w zamian stosowana jest uproszczona wykładnia świata, w której złe elity działają przeciwko narodowi.

Skrajna prawica w Polsce¹

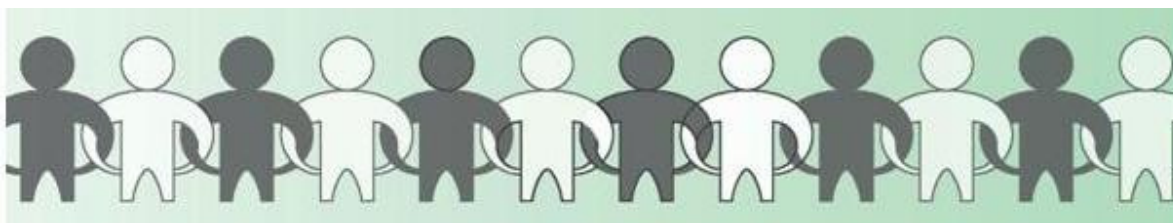
Kwestie w największym stopniu absorbujące organizacje prawicowe mają charakter symboliczny, tożsamościowy i obyczajowy, chociaż w ich założeniach programowych coraz częściej obecne są też elementy gospodarcze i społeczne. Postulatami wspólnymi dla większości polskich ugrupowań radykalnej prawicy są:

- katolicki/chrześcijański fundamentalizm;
- etniczne pojmowanie idei narodu i związana z nim niechęć wobec grup mniejszościowych (etnicznych, imigranckich);
- tradycjonalistyczne poglądy dotyczące rodziny, prokreacji, ról płciowych, orientacji seksualnej;
- wrogość wobec Unii Europejskiej i brak zaufania wobec organizacji ponadnarodowych;
- dyskurs wymierzony przeciwko elitom - krajowym oraz globalnym.

Polska skrajna prawica nie jest reprezentowana na poziomie własnej partii parlamentarnej – aktualnie, w Sejmie obecne są tylko partie reprezentujące tradycyjną (centro-)prawicę. Same organizacje o charakterze narodowym/radykalnie prawicowym także różnią się między sobą stopniem radykalizmu oraz podejmowanymi formami aktywności.

---

¹ Na podstawie: Pankowski R., „Prawicowy ekstremizm w Polsce”, Fundacja im. Friedricha Eberta. Przedstawicielstwo w Polsce, Październik 2012, http://www.feswar.org.pl/fes2009/pdf_doc/Prawicowy_ekstremizm_w_Polsce.pdf

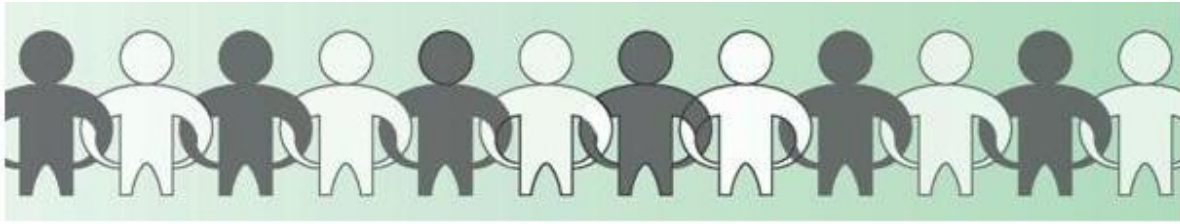
Główne ugrupowania dzisiejszej radykalnej prawicy w Polsce:

- **Młodzież Wszechpolska (MW)** - dzisiejsze struktury nawiązują do tradycji organizacji endeckiej o tej samej nazwie, która działała w okresie międzywojennym. Reaktywowana przez Romana Giertycha w 1989 roku, była blisko związana z Ligą Polskich Rodzin (koalicjantem rządów PiS w latach 2006-2007) - dzięki tej współpracy miała szansę na chwilowe zaistnienie w mediach głównego nurtu i przestrzeni publicznej. MW prezentuje poglądy eurosceptyczne, dążąc do zbudowania katolickiego państwa narodu polskiego². Organizacja kładzie nacisk na promowanie tradycyjnego modelu rodziny, nie akceptuje tolerancji wobec osób o odmiennej orientacji seksualnej. Organizacja jest zarejestrowana jako stowarzyszenie.
- **Obóz Narodowo-Radykalny (ONR)** - organizacja aktywna na poziomie lokalnym. Jego historia sięga 1934 r., kiedy powstał prawicowy ruch posługujący się tą nazwą. Współcześnie działalność reaktywowanego ONR to organizacja manifestacji (m.in. corocznego Marszu Niepodległości w Warszawie, tzw. „marszów patriotów” w innych miastach Polski), organizacja wydarzeń propagujących ideę narodową, takich jak: wykłady, prelekcje, obchody określonych wydarzeń historycznych związanych z tradycją konserwatywno-narodową. ONR wykorzystuje także symbol „ręki z mieczem”, znany także jako „falanga”. ONR odrzuca ideę liberalnej demokracji i oświeceniową ideę praw człowieka, opowiadając się za konserwatyzmem obyczajowym opartym na doktrynie chrześcijaństwa³. ONR nie jest partią polityczną.

---

² Źródło: <http://mw.org.pl/about/deklaracja-ideowa/>

³ Źródło: <http://onr.com.pl/deklaracja.html>

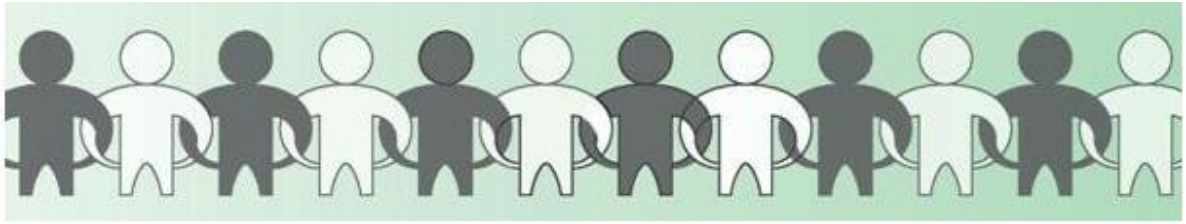

- **Ruch Narodowy** - od 2012 roku Młodzież Wszechpolska wspólnie z Obozem Narodowo-Radykalnym oraz innymi organizacjami narodowymi, pod patronatem Związku Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, rozwijają ogólnopolską sieć środowisk i organizacji prawicowych pod tą nazwą⁴. Ruch Narodowy współorganizuje m.in. coroczny Marsz Niepodległości. Komitet Wyborczy Wyborców Ruchu Narodowego debiutował w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku, nie zdobywając żadnego mandatu.
- **Autonomiczni nacjonaści** - nacjonaści i narodowi socjaliści nie tworzący sformalizowanych struktur organizacyjnych ani partyjnych. Działają w wielu krajach Europy. Wspólne postulaty tego ruchu to: antykapitalizm, antykomunizm, antysyjonizm, antydemokratyzm, nacjonalizm i rasizm. Sprzeciwiają się oni także wielokulturowości i globalizacji, zagrażających ich zdaniem kulturom narodowym⁵.
- **Narodowe Odrodzenie Polski (NOP)** - główny konkurent sojuszu MW-ONR, który odróżnia się od nich przede wszystkim ultraradykalną postawą. NOP krytykuje ustrój demokracji liberalnej oraz przynależność Polski do struktur międzynarodowych, w tym w szczególności do Unii Europejskiej, za cel stawiając budowę ładu narodowo-państwowego opartego na gruncie chrześcijaństwa, chroniącego narodową własność prywatną. NOP wchodzi w skład Międzynarodowej Trzeciej Pozycji - federacji ugrupowań nacjonalistycznych, której celem jest m.in. „ogólnoświatowa Rewolucja Narodowa [która] może zostać zakończona tylko poprzez ukształtowanie Nowego Człowieka”. NOP popiera koncepcję rasy i rasowego separatyzmu, postulując, że „osiedlenie ras w krajach ich pochodzenia jest pierwszym

---

4 Źródło: <http://ruchnarodowy.org/>

5 Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Autonomiczni_nacjonali%C5%9Bci

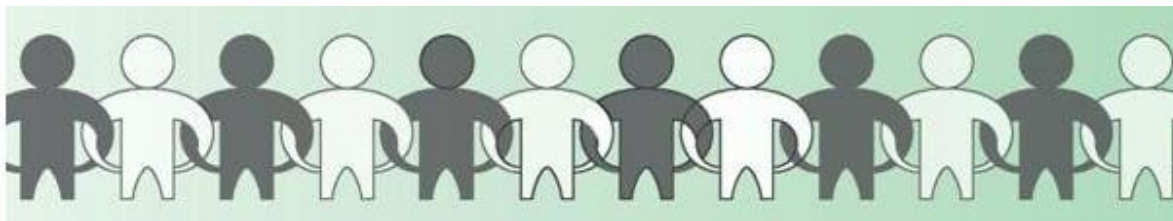
krokiem do pokojowego świata”⁶. Duża część działań NOP odbywa się na poziomie ulicznym, włączając w to przemoc, ataki fizyczne, zakłócanie porządku publicznego. Media i organizacje społeczeństwa obywatelskiego zwracały uwagę na potrzebę delegalizacji NOP, mimo to od 1994 r. jest ono zarejestrowane jako partia polityczna. NOP dysponuje najbardziej rozbudowaną siecią powiązań międzynarodowych spośród wszystkich polskich grup skrajnie prawicowych.

- **Polska Partia Narodowa (PPN)** – skrajnie antysemicka partia polityczna działająca w Polsce. Partia krytykuje antypolonizm, globalizację, kosmopolityzm, przynależność Polski do Unii Europejskiej i NATO, napływ emigrantów i mieszanie się kultur. Program Partii przestrzega przed „ponadnarodowymi organizacjami i oligarchiami finansowymi, dążącymi do utworzenia *Rządu Światowego*”, masonerią oraz „możliwą biologiczną zagładą narodu polskiego”. Partię charakteryzuje antykomunizm i antysyjonizm oraz sprzeciw wobec „tolerancji”⁷. Od 2007 roku partia nie brała udziału w wyborach powszechnych w Polsce.

---

6 Źródło: <http://www.nop.org.pl/deklaracja-trzeciej-pozycji/>

7 Źródło: polskupartianarodowa.org/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=48

II. PRZEJAWY AGRESJI O CHARAKTERZE RASOWYM, ETNICZNYM i innym

- **SYMBOLIKA - „PRZESTRZENIE NIENAWIŚCI”⁸**

Symbole są jednym ze sposobów manifestowania uprzedzeń i nienawiści. **Graffiti**, wrogie **napisy** sprejowane na murach, **plakaty** czy tzw. **wlepki** to nośniki dla ideologii, jakie znaleźć można w przestrzeni publicznej. Rasistowskie czy antysemityczne graffiti nie mogą być traktowane jak zwykły wandalizm czy wyraz poglądów politycznych - ponieważ głoszą przekonania, na które w społeczeństwach nie powinno być ani zgody, ani miejsca. Dodatkowo, obecność w codziennej przestrzeni publicznej symboli propagujących nienawiść jest próbą zdominowania jej, wypełnienia jej treściami, które mają wywoływać poczucie lęku, wstydu, obcości u osób, do których są adresowane. Ich celem jest zniechęcenie do korzystania z miejsc, w których zostały umieszczone - zaszczenie i fizyczna izolacja adresatów obraźliwych haseł czy obrazów.

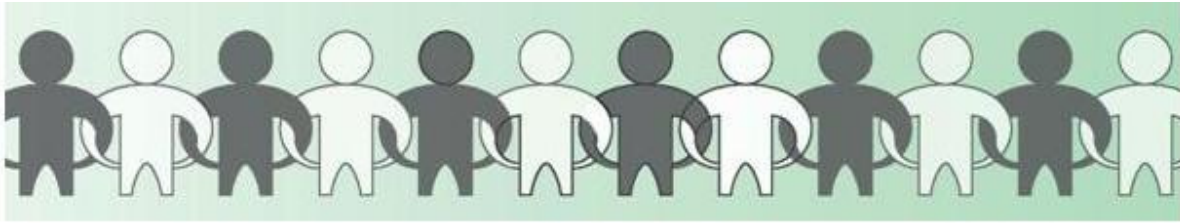
- **DEMONSTRACJE**

Jak każdy ruch społeczny, także skrajna prawica korzysta z prawa do zgromadzeń publicznych. Coraz częściej, obok głoszonych w czasie demonstracji lub wieców haseł o nacjonalistycznym, etnocentrycznym czy konserwatywnym charakterze, skrajna prawica stara się wplatać wątki społeczno-ekonomiczne, np. problem

---

⁸ Więcej o tym zjawisku w raporcie European Network against nationalism, racism, fascism and in support of migrants and refugees:

http://www.unitedagainstracism.org/pdfs/conf_SheffieldReport.pdf

bezrobocia, ubóstwa, dotkliwość skutków kryzysu ekonomicznego. W ten sposób, włączając się w tzw. *mainstream* – tematy absorbujące społeczeństwo, usiłuje także przemycić swoją ukrytą agendę, tj. hasła szowinistyczne. Demonstracje pod hasłami społecznymi i neutralnymi światopoglądowo są w rzeczywistości działaniami mającymi na celu zwrócenie uwagi na istnienie tych organizacji i ich zaistnienie w głównym nurcie życia publicznego. Nie odpuszczają one jednak kluczowych dla ich istnienia kwestii: promowania określonego światopoglądu.

- **AKTYWNOŚĆ W INTERNECIE⁹**

Internet jest bardzo cennym narzędziem komunikacji dla ruchów radykalnie prawicowych. Przez portale społecznościowe, komunikatory czy blogi umożliwia on dotarcie do bardzo szerokiej grupy odbiorców, szczególnie tych najmłodszych, co zwiększa szanse na rekrutowanie nowych sympatyków i członków. Internet pozwala także na prawie nieograniczone kopiowanie treści, w tym tych o rasistowskim czy ksenofobicznym charakterze. Szerzącej się w Internecie mowie nienawiści sprzyja anonimowość, trudność identyfikacji autorów nienawistnych wpisów oraz niejednoznaczność komunikacji. Niektóre działania w Internecie mają za zadanie zastraszenie oponentów politycznych, np. *Redwatch* - internetowa inicjatywa, której celem jest zbieranie i zamieszczanie danych osobowych (zdjęć, adresów, numerów telefonów, itp.) osób działających w organizacjach pozarządowych, partiach politycznych stojących w opozycji do poglądów środowisk radykalnych, celem ich napiętnowania i zastraszenia.

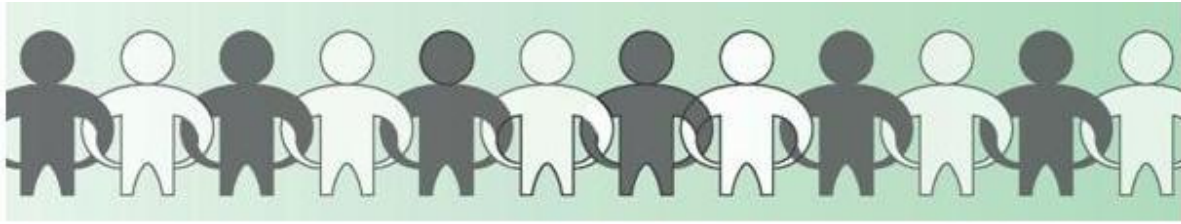
---

9 Więcej na ten temat w raportach:

„Mowa nienawiści w Internecie. Jak z nią walczyć?”,

<http://www.obserwatorium.org/images/Mowa%20nienawisci%20w%20internecie%20-%20NA%20STRONE.pdf>;

„Raport mniejszości”, <http://wiedzialokalna.pl/project/raportmniejszosci/>

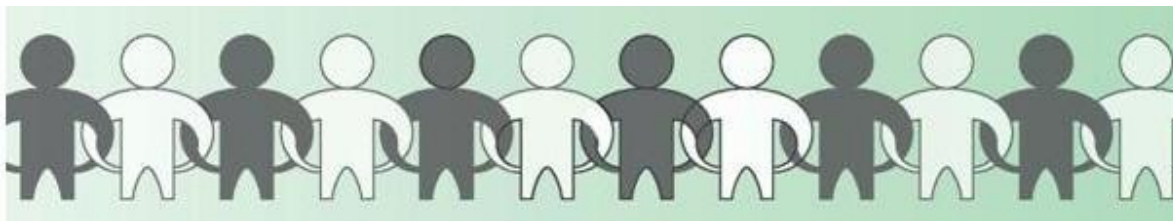
II. CZY DA SIĘ ZMIERZYĆ SIŁĘ UPRZEDZENIA?

- **SKALA ALLPORTA (Allport's scale)**

Skala Allporta jest techniką pomiaru zjawisk związanych z uprzedzeniami w społeczeństwie. Nazywana jest też **skalą uprzedzenia i dyskryminacji**, bowiem przedmiotem badania są zachowania wynikające z nieuzasadnionych w sposób merytoryczny negatywnych przekonań i sądów o danej grupie. Poszczególne stopnie w skali Allporta odpowiadają kolejnym etapom przekuwania negatywnego stosunku w czyny – od aktów przemocy psychicznej i do przemocy fizycznej, jakich jest się w stanie dopuścić grupa powodowana uprzedzeniami.

Grupą większościową w tej sytuacji nazywana jest ta o większej sile, która dopuszcza się ataków na podstawie stereotypów. *Grupą mniejszościową* jest natomiast ta, która ze względu na posiadane przez siebie cechy jest traktowana gorzej, staje się celem nieuzasadnionych ataków.

Zbadanie siły uprzedzeń wymaga łatwych do przeprowadzenia obserwacji zachowań i w prosty sposób pozwala określić jak głęboko zakorzenione są negatywne stereotypy oraz jak duże panuje społeczne przyzwolenie (czy tzw. „znieczulica”) na łamanie z powodu uprzedzeń powszechnie uznanych norm, a nawet prawa.

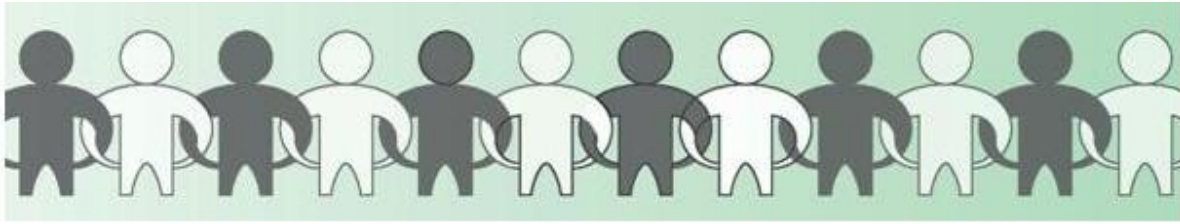

Stopnie pomiaru w skali Allporta¹⁰:

1. Odczłowieczanie	Przejawia się swobodnym stosowaniem wyrażen o negatywnym, dyskryminacyjnym charakterze, np. poprzez żarty, drwiny, stereotypowe przypisywanie negatywnych cech określonej grupie. Etap ten charakteryzuje się też stosowaniem obraźliwych określeń (tzw. mowy nienawiści).
2. Unikanie	Występuje, gdy grupa większościowa świadomie dąży do fizycznej czy społecznej izolacji innej grupy charakteryzującej się cechami, którym bez merytorycznego uzasadnienia przypisuje się negatywne znaczenie.
3. Dyskryminacja	Grupa mniejszościowa jest dyskryminowana, tzn. odmawia się jej członkom korzystania z określonych usług społecznych czy ogranicza się ich szanse i możliwość realizacji celów powszechnie uznanych za pożądane. Jest to etap, na którym grupa większościowa podejmuje działania mające na celu zaszkodzenie grupie mniejszościowej.
4. Ataki fizyczne	Grupa większościowa dopuszcza się aktów fizycznej przemocy na członkach grupy mniejszościowej (np. lincze, pogromy), jak i niszczy ich własność (np. budynków). Działania są podejmowane z pełną świadomością i w celu zaszkodzenia grupie mniejszościowej.
5. Eksterminacja	Grupa większościowa dąży do całkowitego, fizycznego usunięcia grupy mniejszościowej (np. poprzez czystki etniczne, Zagładę).

¹⁰ Źródło: hasło Allport's Scale: http://en.wikipedia.org/wiki/Allport%27s_Scale

- **SKALA SPOŁECZNEGO DYSTANSU¹¹**
(Bogardus social distance scale)

Skala społecznego dystansu mierzy skłonność ludzi do nawiązywania kontaktów z przedstawicielami grup odmiennych, np. pod względem etnicznym, narodowościowym, wyznaniowym. Skala uwzględnia różne stopnie bliskości kontaktów oraz skłonność do ich akceptacji. Z drugiej strony - mierzy też nietolerancję i rozpiętość społecznych dystansów.

Skala wykorzystuje hierarchię relacji międzyludzkich, mierząc w jakim stopniu jesteśmy w stanie zawiązać bliskie relacje z osobami reprezentującymi odmienną kulturę, religię, światopogląd, etc.

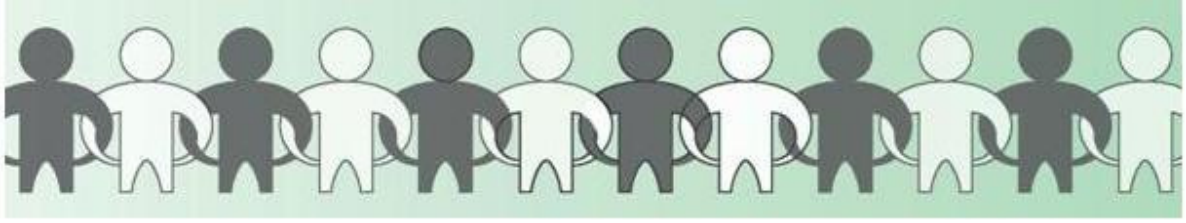
Pomiar uprzedzeń/tolerancji obejmuje odpowiedzi na **7 podstawowych pytań** o dopuszczalną, akceptowalną bliskość kontaktów (nie tylko osobistych, ale też przestrzennych - dotyczących samej obecności), stąd jest prostym narzędziem pomiaru. Pytania ułożone są w taki sposób, że możliwe jest stopniowanie poziomu niechęci (lub akceptacji) wobec innych.

Pytania o gotowość do nawiązywania kontaktów z osobami reprezentującymi określone kategorie oraz akceptację ich obecności obejmują:

- Czy ta osoba mogłaby być członkiem mojej rodziny?
- Czy ta osoba mogłaby być moim bliskim przyjacielem?
- Czy ta osoba mogłaby być moim sąsiadem?
- Czy ta osoba mogłaby pracować tam gdzie ja?
- Czy ta osoba mogłaby być obywatelem mojego kraju i mieszkać w nim na stałe?
- Czy ta osoba mogłaby być gościem w moim kraju, przebywać w nim czasowo?
- Czy w moim kraju jest w ogóle miejsce dla takich osób?

---

¹¹ Źródło: Bogardus Social Distance Scale: http://en.wikipedia.org/wiki/Bogardus_social_distance_scale

IV. PRAWNE ASPEKTY PRZECIWDZIAŁANIA EKSTREMIZMOM

PRAWO KRAJOWE

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

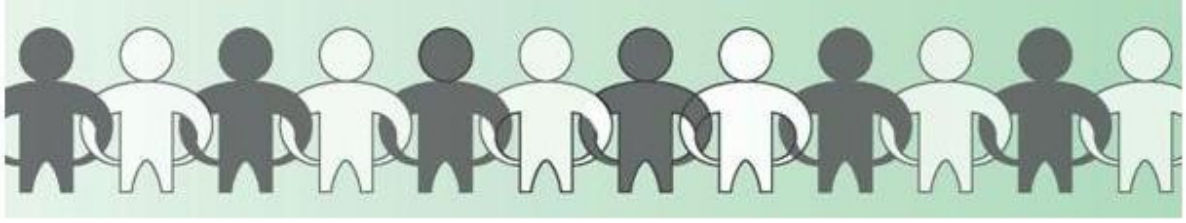
Art. 13. Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Art. 30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Art. 32.

1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

KODEKS KARNY

Art. 256.

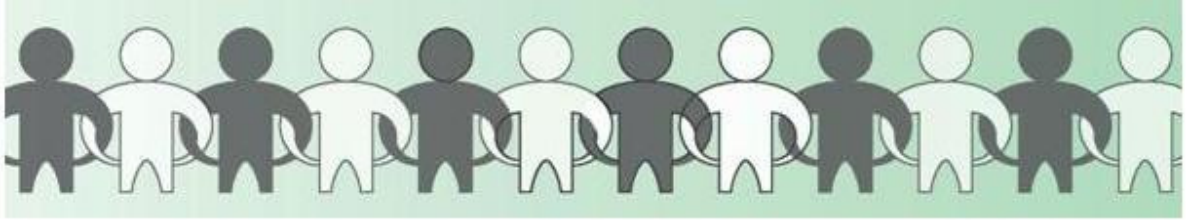
§ 1. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego określonego w § 2, jeżeli dopuścił się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.

§ 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Art. 257. Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

PRAWO MIĘDZYNARODOWE

UNIA EUROPEJSKA

TRAKTAT O FUNKCJONOWANIU UNII EUROPEJSKIEJ

Art. 10. Przy określaniu i realizacji swoich polityk i działań Unia dąży do zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

DYREKTYWA 2000/43/EC Rady Unii Europejskiej wprowadzająca zasadę równego traktowania osób bez względu na rasę i pochodzenie etniczne

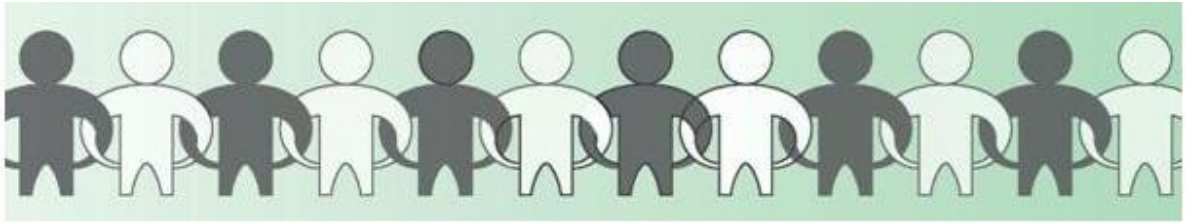
Preambuła, pkt. 16. Istotna jest ochrona wszystkich osób fizycznych przed dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne. Państwa Członkowskie powinny również zapewnić, w zależności od potrzeb i zgodnie z tradycją i krajową praktyką, ochronę osób prawnych, jeżeli są one ofiarami dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne swoich członków.

Art. 2. Pojęcie dyskryminacji

1. Do celów niniejszej dyrektywy zasada równego traktowania oznacza brak jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne.

2. Do celów ust. 1:

a) dyskryminacja bezpośrednia ma miejsce, gdy ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne osoba traktowana jest mniej przychylnie niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w podobnej sytuacji;

b) dyskryminacja pośrednia ma miejsce, gdy pozornie neutralny przepis, kryterium lub praktyka mogą doprowadzić do szczególnie niekorzystnej sytuacji dla osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego w stosunku do innych osób, chyba że taki przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie uzasadnione legalnym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są odpowiednie i konieczne.

3. Molestowanie uważane jest za formę dyskryminacji w rozumieniu ust. 1, jeżeli ma miejsce niepożądane zachowanie związane z pochodzeniem rasowym lub etnicznym, a jego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. W tym znaczeniu pojęcie molestowania może być definiowane zgodnie z ustawodawstwem i krajową praktyką Państw Członkowskich.

4. Każde zachowanie polegające na zmuszaniu kogokolwiek do praktykowania wobec osób zachowań dyskryminacyjnych ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne uważane jest za dyskryminację w rozumieniu ust. 1.

DECYZJA RAMOWA RADY 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych

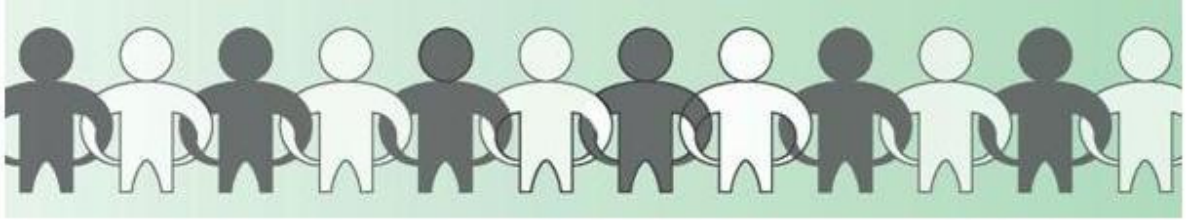
Art.1 Przepęstwa na tle rasistowskim i ksenofobicznym

1. Każde państwo członkowskie stosuje niezbędne środki zapewnienia karalności następujących czynów popełnianych umyślnie:

a) publiczne nawoływanie do przemocy lub nienawiści skierowanej przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy;

b) popełnienie czynu, o którym mowa w lit. a), przez publiczne rozpowszechnianie lub rozprowadzanie tekstów, obrazów lub innych materiałów;

c) publiczne aprobowanie, negowanie lub rażąco pomniejszanie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych w rozumieniu

art. 6, 7 i 8 statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego skierowanych przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko tej grupie lub jej członkowi;

d) publiczne aprobowanie, negowanie lub rażąco pomniejszanie zbrodni określonych w art. 6 Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego załączonej do porozumienia londyńskiego z dnia 8 sierpnia 1945 r., a skierowanych przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko tej grupie lub jej członkowi.

KARTA PRAW PODSTAWOWYCH

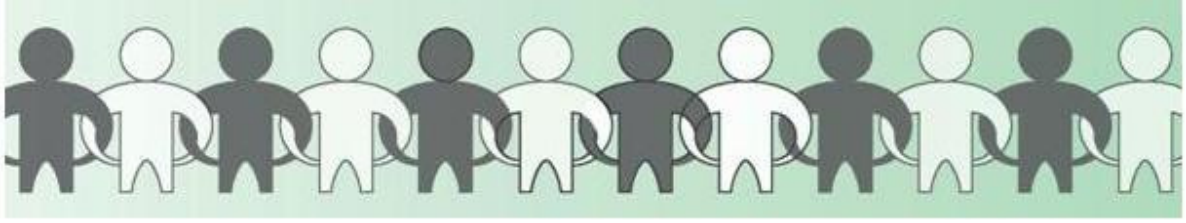
Art. 21 Niedyskryminacja

1. Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

2. W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową.

Art. 22 Różnorodność kulturowa, religijna i językowa

Unia szanuje różnorodność kulturową, religijną i językową.

ORGANIZACJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

MIĘDZYNARODOWA KONWENCJA w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. (Dz. U. z dnia 6 września 1969 r.)

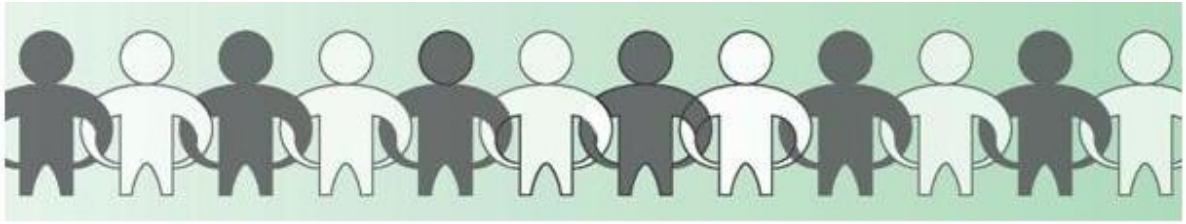
Art. 2

1. Państwa Strony Konwencji potępiają dyskryminację rasową i zobowiązują się prowadzić przy pomocy wszelkich właściwych środków i bezzwłocznie politykę zmierzającą do likwidacji dyskryminacji rasowej we wszystkich jej formach oraz do pogłębiania zrozumienia między wszystkimi rasami i w tym celu: (...)

b) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się, że nie będzie udzielać poparcia, występować w obronie ani podtrzymywać dyskryminacji rasowej stosowanej przez jakiegokolwiek osoby lub organizacje; (...)

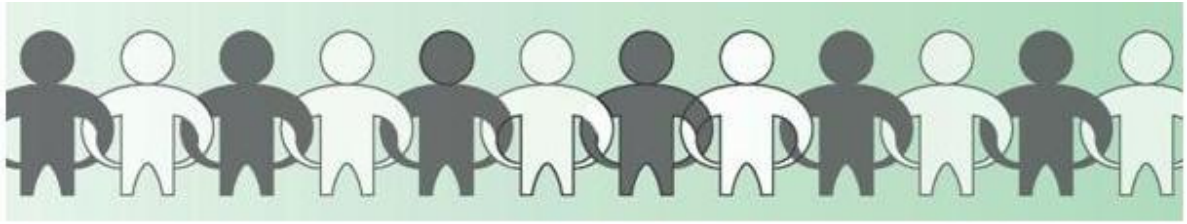
d) każde Państwo Strona Konwencji przy użyciu wszelkich właściwych środków, włączając w to - jeżeli okoliczności tego wymagają - środki ustawodawcze, zabroni i położy kres dyskryminacji rasowej uprawianej przez jakiegokolwiek osoby, grupy osób lub organizacje;

Art. 4 Państwa Strony Konwencji potępiają wszelką propagandę i wszelkie organizacje oparte na ideach lub teoriach o wyższości jednej rasy lub grupy osób określonego koloru skóry lub pochodzenia etnicznego bądź usiłujące usprawiedliwić czy popierać nienawiść i dyskryminację rasową w jakiegokolwiek postaci oraz zobowiązują się podjąć niezwłocznie właściwe środki zmierzające do wykorzenia wszelkiego podżegania do tego rodzaju dyskryminacji bądź też aktów dyskryminacji i w tym celu uwzględniając zasady zawarte w Powszechnej deklaracji praw człowieka oraz prawa szczegółowo określone w artykule 5 niniejszej Konwencji zobowiązują się między innymi:

- a) uznać za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem wszelkie rozpowszechnianie idei opartych na wyższości lub nienawiści rasowej, wszelkie podżeganie do dyskryminacji rasowej, jak również wszelkie akty przemocy lub podżeganie do tego rodzaju aktów wobec jakiegokolwiek rasy bądź grupy osób o innym kolorze skóry lub innego pochodzenia etnicznego, a także udzielanie pomocy w prowadzeniu działalności rasistowskiej, włączając w to finansowanie tej działalności;
- b) uznać za nielegalne organizacje mające na celu popieranie dyskryminacji rasowej i podżeganie do niej oraz wprowadzić zakaz ich działalności, jak również zorganizowanej i wszelkiej innej działalności propagandowej mającej takie same cele oraz uznać udział w takich organizacjach lub w takiej działalności za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem;
- c) nie zezwalać władzom i instytucjom publicznym, tak ogólnokrajowym, jak i lokalnym, na podżeganie do dyskryminacji rasowej czy też na popieranie jej.

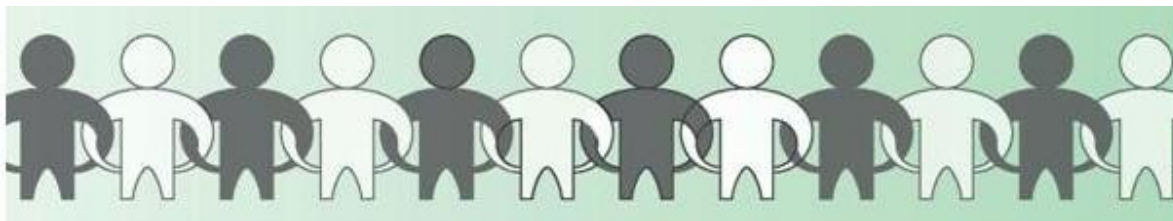
V. DOBRE PRAKTYKI W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRAWICOWEMU EKSTREMIZMOWI

PRZYKŁADY MIĘDZYNARODOWE

- **MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ WALKI Z DYSKRYMINACJĄ RASOWĄ**
Obchodzony 21 marca, ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Data upamiętnia wydarzenia, jakie miały miejsce 21 marca 1960 roku w Sharpeville w Republice Południowej Afryki, kiedy w reakcji na pokojową demonstrację przeciwko polityce apartheidu policja otworzyła ogień. Zginęło wówczas 69 osób.

Międzynarodowy Dzień Walki z Dyskryminacją Rasową jest okazją do uświadamiania jak niebezpieczne są takie zjawiska jak nienawiść na tle rasowym, etnicznym, narodowym, religijnym oraz jak cenna dla ludzkości jest jej różnorodność, do której każdy ma prawo (Zob. broszura Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na s. 33).

Źródło: <https://msw.gov.pl/pl/aktualnosci/11911.Miedzynarodowy-Dzien-Walki-z-Dyskryminacja-Rasowa.html>

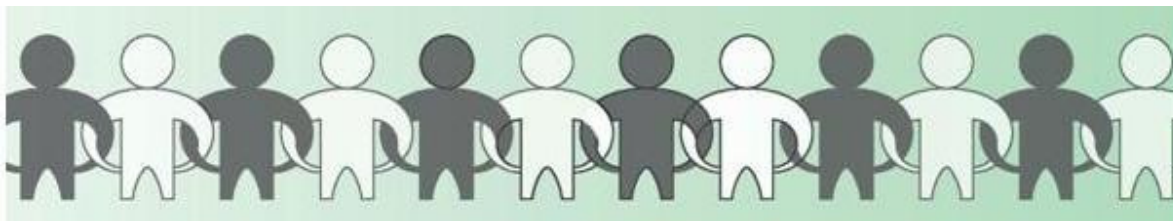
- **FUTBOL PRZECIWKO RASIZMOWI (FOOTBALL AGAINST RACISM IN EUROPE - FARE)**

Sieć „Futbol przeciwko rasizmowi w Europie” jest organizacją parasolową, skupiającą inne podmioty, których celem jest przeciwdziałanie dyskryminacji, nie tylko w świecie sportu. Piłka nożna jako najbardziej popularny sport na świecie należy do wszystkich i może być elementem integracji społecznej. Stąd, nie może być w niej miejsca dla dyskryminacji: rasizmu, nacjonalizmu, seksizmu, homofobii oraz dyskryminacji osób niepełnosprawnych. W sieci zrzeszone są: grupy kibiców, organizacje pozarządowe i kluby amatorskie. Jest ich już 130 z ponad 30 krajów europejskich, ale organizacja współpracuje także z działaczami w Stanach Zjednoczonych, Południowej Afryce i Brazylii.

FARE podejmuje działania na wszystkich poziomach, aby wspierać integrację społeczną grup marginalizowanych oraz decydentów, kluczowych graczy i organy statutowo mające przeciwdziałać dyskryminacji.

Główne zadania FARE to wykorzystywanie piłki nożnej jako narzędzia do zwalczania dyskryminacji społecznej; podejmowanie działań na rzecz wzmocnienia pozycji grup marginalizowanych i dyskryminowanych; tworzenie i wspieranie transnarodowej wymiany dobrych praktyk; wykorzystywanie własnych doświadczeń w ramach poradnictwa i wsparcia w walce z dyskryminacją; tworzenie materiałów edukacyjnych; monitorowanie i raportowanie aktów dyskryminacji w czasie meczy; regularna organizacja imprez: konferencji międzynarodowych oraz kampanii takich jak coroczny tydzień *The Football People*.

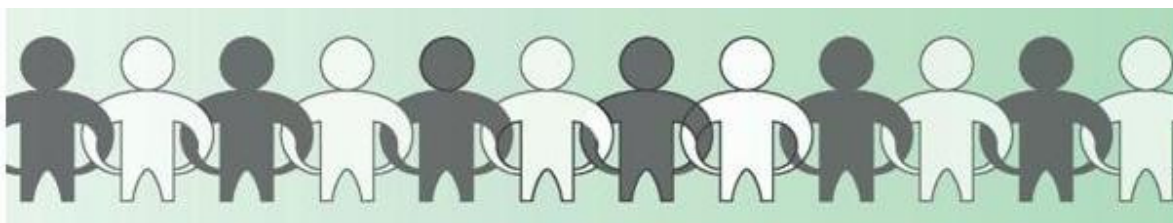
Źródło: <http://www.farenet.org/>

- **PROGRAM WSPARCIA PRZY WYCHODZENIU ZE ŚRODOWISKA RADYKALNEJ PRAWICY (NIEMCY)**

W Republice Federalnej Niemiec, na mocy ustawy, funkcjonuje Federalny Urząd Ochrony Konstytucji (*Bundesamt für Verfassungsschutz - BfV*), którego głównym zadaniem jest ochrona przepisów zawartych w konstytucji dotyczących praw i wolności człowieka oraz demokracji. Największą część informacji jakie gromadzi BfV pochodzi ze źródeł jawnych i powszechnie dostępnych - materiałów drukowanych, gazet, ulotek, programów i apeli. Pracownicy BfV biorą udział w imprezach publicznych, a także prowadzą wywiady z osobami, które są w stanie dostarczyć im istotnych informacji. Rozmowy prowadzone są na zasadzie dobrowolności, a pracownicy BfV zawsze się identyfikują. W niektórych przypadkach zbieranie informacji wymaga wykorzystania środków wywiadowczych, co podlega zatwierdzeniu i kontroli przez organ parlamentarny. Jednym z działań prowadzonych przez Urząd jest **program dla osób chcących porzucić dotychczasową aktywność w środowisku pravicowego ekstremizmu**, uruchomiony w 2001 roku. Jego celem jest zmotywowanie młodych ludzi, by na dobre zrezygnować z uczestnictwa w strukturach związanych z ideologią pravicowego ekstremizmu. Zadaniem BfV jest dotarcie do osób, które były pod wpływem pravicowych grup ekstremistycznych i które chcą z tym skończyć, jednak nie są w stanie tego zrobić samodzielnie. W ramach programu dostępne są następujące formy wsparcia indywidualnego:

- poradnictwo dla rodziców, członków rodziny i partnerów osób zaangażowanych w radykalne ruchy pravicowe;
- osobisty kontakt i opieka w trakcie procesu wycofywania się;
- pomoc w organizowaniu dalszej edukacji lub szkolenia zawodowego;
- pomoc w kontaktach z władzami;
- kontakty z pracodawcami i kuratorami;

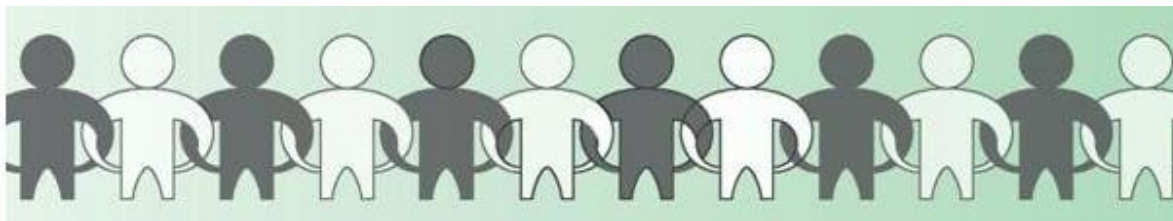
- wsparcie w znalezieniu pomocy dodatkowej, np. w przypadku problemów z alkoholem, narkotykami, długami.
- wsparcie w przypadku istnienia zagrożenia ze strony członków radykalnej prawicy, np. pomoc w znalezieniu bezpiecznego mieszkania.
- w indywidualnych przypadkach, gdy jest to absolutnie konieczne, możliwe jest też jednorazowe wsparcie finansowe.

Źródło: <http://www.verfassungsschutz.de/en/fields-of-work/right-wing-extremism/dropout-programme-for-right-wing-extremists>

• ZWALCZANIE RADYKAŁÓW PASTISZEM I SATYRĄ (NIEMCY)

Jedna z niemieckich firm odzieżowych jest szczególnie popularna w środowiskach neo-nazistowskich – do tego stopnia, że noszenie ubrań tej marki zyskało wymiar symboliczny i zabronione jest w niemieckim parlamencie, a także na niektórych stadionach piłkarskich. W ramach akcji młodzieżówki partii socjaldemokratycznej SPD (JUSOS) z landu Meklemburgia-Pomorze Przednie powstała nowa, satyryczna marka odzieżowa. Jej symbolem stał się **Bocian Heinar (Storch Heinar)** - nazwa maskotki jest grą słów związaną z oryginalną nazwą wspomnianej firmy. Kampania produkuje gadzety ośmieszające ideologię neonazistowską, jak i organizuje spotkania Bociana z młodzieżą szkolną, by podnosić jej świadomość i zapobiegać rekrutowaniu członków przez ugrupowania skrajnie prawicowe. Kampania działa aktywnie także przeciwko radykalnie nacjonalistycznej Narodowodemokratycznej Partii Niemiec. Wspomniana firma odzieżowa wytoczyła JUSOS proces sądowy o naruszenie praw autorskich i plagiatowanie. Sąd jednak odrzucił skargę i organizacja uzyskała prawo do

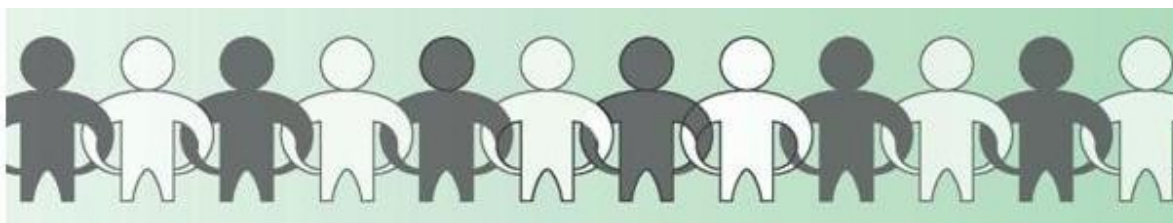
sprzedawania pod marką „Bocian Heinar” produktów parodiujących te popularne wśród prawicowych ekstremistów. Wpływy ze sprzedaży odzieży i gadżetów przeznaczane są na pracę nad redagowaniem portalu *Endstation Rechts* - monitorującego działania grup o radykalnie prawicowym charakterze.

Źródło: <http://www.storch-heinar.de>

- **KSZTAŁTOWANIE DYSKURSU PUBLICZNEGO (WIELKA BRYTANIA)**

Kampania *Hope not Hate* - „Nadzieja zamiast nienawiści” została zorganizowana aby zwiększyć skuteczność działań przeciwko populistycznemu, prawicowemu radykalizmowi. Okazało się, że dotychczasowe tradycyjne slogany oparte na negatywnym przekazie typu: „Nie głosuj na ...”, „Nie dla ...” straciły moc oddziaływania. Brytyjska skrajna prawica zaczęła się bowiem odnosić w lokalnych dyskusjach na łamach lokalnych mediów do rzeczywistych problemów i w ten sposób przekazywać swoją polityczną agendę - antyimigrancką, antyrównościową, szowinistyczną. Kampania „Nadzieja zamiast nienawiści” zaczęła zatem również odnosić się do pojedynczych, lokalnych kwestii, jednak prezentując alternatywne punkty widzenia i budując pozytywny przekaz. Jednym z sukcesów kampanii było stworzenie partnerstwa z *Daily Mirror*, drugim co do wielkości sprzedaży dziennikiem w Wielkiej Brytanii, co pozwoliło dotrzeć do milionów ludzi. Ponadto, obok biuletynów i ulotek, wydawane są także lokalne gazetki odnoszące się bezpośrednio do wybranych problemów. Kampanii udało się w ten sposób promować tolerancję poprzez innowacyjne podejście polegające na odwróceniu przekazu z negatywnego na pozytywny: proponowaniu rozwiązań zamiast szukania winnych i „kozłów ofiarnych”. Kampania funkcjonuje od 2004 roku.

Źródło: <http://www.hopenothate.org.uk/>

PRZYKŁADY Z POLSKI

- **MUZYKA PRZECIWKO RASIZMOWI**

Stowarzyszenie „NIGDY WIĘCEJ” istnieje od 1996 roku. Jego celem jest przeciwdziałanie rasizmowi, ksenofobii i nietolerancji. Jego kampania "Muzyka Przeciwko Rasizmowi" była skierowana do młodzieży za pośrednictwem twórców wszelkich gatunków muzyki. Stowarzyszeniu udało się namówić wykonawców wrażliwych na przejawy szowinizacji życia społeczno-politycznego do zamieszczania na płytach i kasetach logo wraz tekstem przesłania kampanii oraz do propagowania idei kampanii w wypowiedziach, wywiadach etc. W ramach kampanii wydane zostały płyty składankowe pt. „Muzyka Przeciwko Rasizmowi” i „Jedna Rasa Ludzka Rasa”. Kampania zyskała silny oddźwięk, angażując ponad 500 artystów.

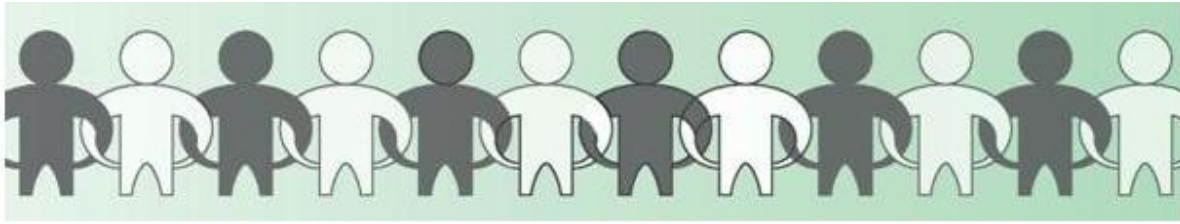

Źródło: <http://www.nigdywiecej.org/muzyka-przeciwko-rasizmowi>

- **„BRUNATNA KSIĘGA”**

Stowarzyszenie „Nigdy więcej” jest także wydawcą cyklicznej publikacji pt. *Brunatna Księga* - dokumentacji monitoringu przestępstw popełnionych przez neofaszystów i skrajną prawicę oraz incydentów na tle rasistowskim, ksenofobicznym i aktów dyskryminacji na terenie Polski. *Brunatna Księga* powstaje nieprzerwanie od 1996 roku. Informacje w niej zawarte pochodzą od korespondentów Stowarzyszenia „Nigdy więcej”

oraz od przedstawicieli współpracujących organizacji. Źródłem informacji są też artykuły prasowe, audycje radiowe i telewizyjne, książki, publikacje internetowe oraz raporty krajowych i zagranicznych organizacji pozarządowych poruszających tematykę uprzedzeń i dyskryminacji. *Brunatna Księga* to najbardziej obszerne i wiarygodne opracowanie na temat przemocy ksenofobicznej w Polsce, z którego często korzystają media i organizacje międzynarodowe. Każda informacja jest dokładnie weryfikowana przed upublicznieniem w *Księdze*.

Źródło: <http://www.nigdywiecej.org/475-20>

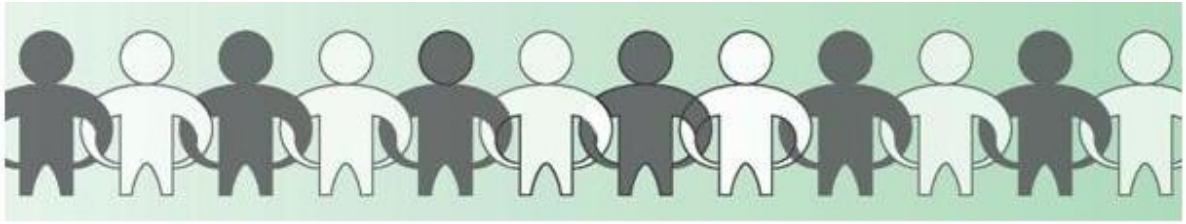
- **BOJKOT MEDIALNY**

Media są niezwykle istotnym kanałem komunikacji: kształtują wiedzę o świecie, ich przekaz trafia do masowego odbiorcy. Stąd, media w szczególny sposób powinny dbać o przeciwdziałanie rozpowszechnianiu treści nawołujących do nietolerancji lub przekazów obraźliwych dla określonych kategorii społecznych. Przykładem wywierania wpływu na i przez media jest **bojkot**:

2007: w czasie prawyborów we Wrześni jeden z konserwatywno-prawicowych polityków - Janusz Korwin-Mikke - sprzeciwiał się istnieniu klas integracyjnych, rzekomo twierdząc, że dzieci niepełnosprawne ucząc się razem ze zdrowymi narażone są na ryzyko zarażenia niepełnosprawnością. Zareagowała wówczas Katarzyna Piekarska, posłanka SLD: "Nie ma wytłumaczenia dla takiego działania. Dla takiego człowieka nie ma miejsca w życiu publicznym. Korwin-Mikke nie powinien się więcej pokazywać, media nie powinny go zapraszać, nie wyobrażam sobie, jak z nim rozmawiać. Ja bym mu dziś nie podała ręki"¹².

---

12 Wywiad z Katarzyną Piekarską, *Dziennik.pl Opinie*, 2007-11-05 23:23, <http://wiadomosci.dziennik.pl/opinie/artykuly/121128,korwin-mikke-szydzi-z-niepelnosprawnych-dzieci.html,2>

2013: po kolejnych dewastacjach i agresji w czasie Marszu Niepodległości – pochodu z okazji święta w dniu 11 listopada, zorganizowanego przez środowiska narodowe i radykalną prawicę, dziennikarka Eliza Michalik zaapelowała do środowisk medialnych, by nie zapraszać do programów i gazet przedstawicieli ruchów narodowych i skrajnej prawicy: "Nie traktujmy faszyzmu i kultu siły jako równoprawnego głosu w debacie publicznej. I tak jak nie zapraszamy pedofila, złodzieja, mordercy, gwałciciela czy psychopaty, żeby przedstawiał swój punkt widzenia, tak nie zapraszamy ludzi, którzy życie, zdrowie innych ludzi, dobro publiczne i wolności obywatelskie mają za nic. Nie ryzykujemy naszą demokracją. Nie legitymizujemy faszystów"¹³.

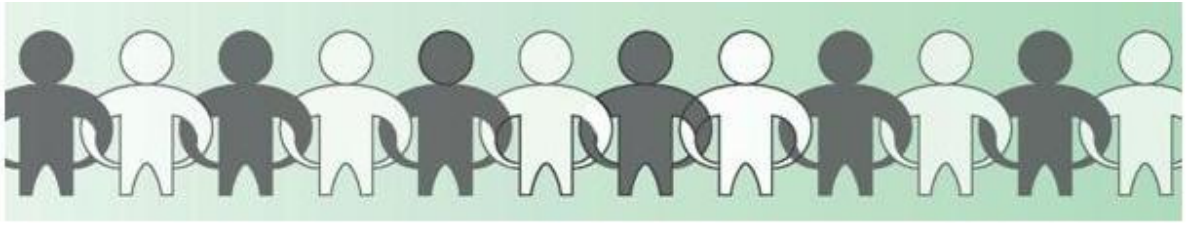
2014: zaproszeni do udziału w programie TVP Info politycy różnych opcji odmówili wejścia do studia razem ze znanym z kontrowersyjnych wypowiedzi liderem Nowej Prawicy, Januszem Korwinem-Mikke. Stacja w ostatniej chwili wycofała zaproszenie dla Korwin-Mikkego, program odbył się bez jego udziału¹⁴.

---

¹³ Eliza Michalik „Koniec z faszystami w moich programach”, NaTemat.pl, listopad 2013, <http://elizamichalik.natemat.pl/81619,koniec-z-faszystami-w-moich-programach>

¹⁴ Informacja prasowa: Wirtualna Polska, 2014-07-20 (19:07), <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Janusz-Korwin-Mikke-wyproszony-z-TVP-Info-Awatura-w-charakteryzatorni,wid,16766609,wiadomosc.html>

VI. SŁOWNIK POJĘĆ

Hasła opracowane na podstawie Słownika Języka Polskiego PWN (www.sjp.pwn.pl) oraz Słownika Sieci Równości (<http://www.siecrownosci.gov.pl/slownik-pojec>).

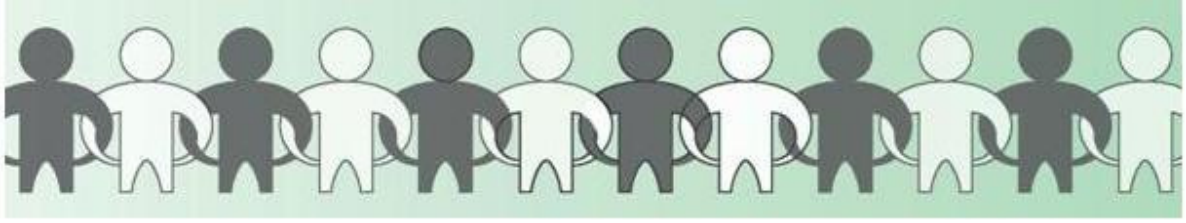
AGEIZM - dyskryminacja ze względu na wiek. Dotyka ludzi starych - postrzeganych jako niepotrzebnych, niedostosowanych.

ANTYCYGANIZM - uprzedzenie w stosunku do Romów, niekiedy także do innych narodów, zaliczanych do zbiorczej kategorii Cyganów, wiążące się z okazywaniem wobec nich negatywnych postaw i zachowań.

ANTYSEMITYZM

- wrogość wobec Żydów jako grupy wyznaniowej lub etnicznej;
- postawa niechęci bądź wrogości wobec Żydów lub osób pochodzenia żydowskiego, ich prześladowanie i dyskryminacja, poglądy uzasadniające takie działania.

BIAŁA SUPREMACJA - ruch uznający białą rasę za wyższą od ludów należących do innych ras i mniejszości. Ruch określany niekiedy mianem *White Pride* lub *White Power*.

DYSKRYMINACJA - prześladowanie osób lub grup społecznych albo ograniczanie ich praw ze względu na rasę, narodowość, wyznanie, płeć itp.

1. Bezpośrednia¹⁵ - sytuacja (lub potencjalne okoliczności) mniej korzystnego traktowania w porównaniu z innymi, uzasadniana przyczyną pozamerytoryczną.

2. Pośrednia¹⁶ - sytuacja, w której w wyniku neutralnych działań, obranych kryteriów lub podjętych decyzji występują niesłuszne dysproporcje dotyczące osób lub grup wyróżniających się ze względu na określone cechy.

ETNOCENTRYZM - postawa członków jakiejś grupy społecznej wyrażająca się w przekonaniu, że własna kultura stanowi punkt odniesienia przy opisie i ocenie kultur innych grup społecznych.

FASZYZM

- ideologia skrajnie nacjonalistyczna i rasistowska.
- totalitarna forma rządów oparta na tej ideologii.

FOBIA

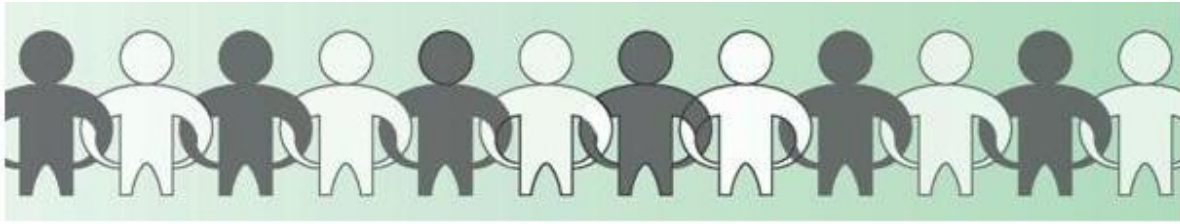
- chorobliwy lęk przed jakimiś przedmiotami lub sytuacjami.
- ostatni człon wyrazów złożonych oznaczających nieuzasadniony lęk przed czymś lub przed kimś albo wstręt, niechęć do czegoś lub kogoś.

GRUPA NIENAWIŚCI - zorganizowana grupa promująca postawy obraźliwe, a nawet popełnianie aktów przemocy względem osób należących do określonej grupy rasowej, etnicznej, wyznaniowej lub innej grupy społecznej.

---

15 Rotkiewicz M. „Dyskryminacja i mobbing w miejscu pracy”, Wyd. Biblioteczka Pracownicza, Warszawa 2006.

16 Rotkiewicz M. „Dyskryminacja i mobbing w miejscu pracy”, Wyd. Biblioteczka Pracownicza, Warszawa 2006.

HANDICAPIZM - niechęć, wrogość względem osób niepełnosprawnych. Uprzedzenie może przejawiać się zarówno bezpośrednią agresją, jak i lekceważeniem potrzeb osób niepełnosprawnych, wykluczenie ze społeczeństwa.

HOMOFOBIA

- silna niechęć do osób homoseksualnych i homoseksualizmu.
- uprzedzenie, nienawiść i wrogością wobec przedstawicieli mniejszości seksualnych, dyskryminowanie ich.

ISLAMOFOBIA - uprzedzenie i dyskryminacja w stosunku do islamu i muzułmanów.

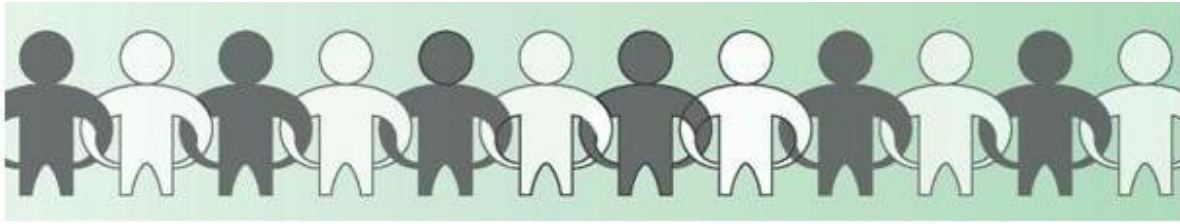
KSENOFOBIA

- niechęć lub wrogie usposobienie do cudzoziemców i cudzoziemszczyzny albo obawia przed nimi.
- wrogość, niechęć w stosunku do obcych. Wiąże się z nacjonalizmem lub zamierzoną polityką państwa, które dążąc do zyskania poparcia dla planów agresji, rozbudza takie nastroje. Przejawia się we wrogich zachowaniach wobec mniejszości narodowych, cudzoziemców lub narodów sąsiednich.

MOWA NIENAWIŚCI - przypadki wypowiedzi (werbalnych lub w postaci symboli) o charakterze publicznym, skierowane przeciwko grupom związanym z określonym pochodzeniem etnicznym, językiem, kulturą, religią itp.

NACJONALIZM

- postawa i ideologia uznająca interes własnego narodu za wartość najwyższą.
- ideologia i ruch polityczny, a także postawa społeczno-polityczna podporządkowująca interesy innych narodów celom własnego. Według tej ideologii wszelkie działania polityczne podejmowane są w celu podniesienia siły własnego narodu, a także oceniane przez pryzmat jego dobra i interesów.

NAZIZM - doktryna niemieckiej partii narodowosocjalistycznej (NSDAP).

NEONAZIZM - współczesna forma nazizmu, zespół poglądów odwołujących się do idei faszyzmu niemieckiego, gloryfikujących hitleryzm, czasy III Rzeszy i jej politykę. Zwolennicy neonazizmu strojem, symboliką, kultywowaniem tradycji, obchodzeniem rocznic starają się podkreślać swój związek z III Rzeszą.

POPULIZM - popieranie lub lansowanie idei, zamierzeń, głównie politycznych i ekonomicznych, zgodnych z oczekiwaniami większości społeczeństwa w celu uzyskania jego poparcia i zdobycia wpływów lub władzy.

RASIZM

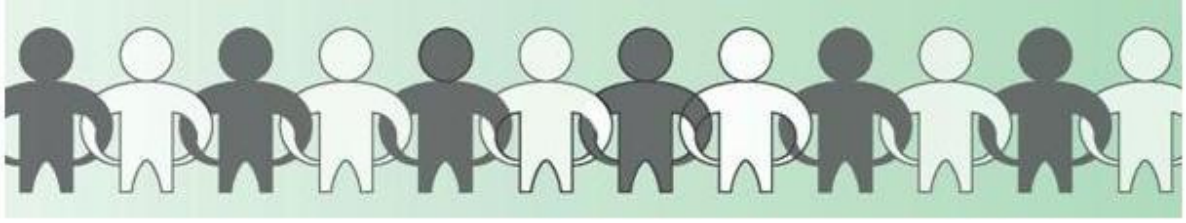
- pogląd oparty na przekonaniu o nierównej wartości biologicznej, społecznej i intelektualnej ras ludzkich, łączący się z wiarą we wrodzoną wyższość jednej rasy.
- dyskryminacja rasowa: zespół poglądów głoszących tezę o nierówności ludzi, a wynikająca z nich ideologia głosi wyższość jednych ras nad innymi. Rasizm opiera się na przekonaniu, że różnice w wyglądzie ludzi niosą za sobą różnice osobowościowe i intelektualne.

RÓWNOŚĆ - 3 koncepcje¹⁷:

1. Równość miary (formalna) - traktowanie wszystkich ludzi jedynie w zależności od posiadanych przez nich cech, talentów, zasług, bez względu na kontekst, tj. nie biorąc pod uwagę posiadanych pomocnych zasobów (np. zamożność, zamieszkiwanie dużego miasta z dostępem do dobrej edukacji, rekreacji) czy czynników, które przeszkadzają w rozwoju cech i talentów (np. ubóstwo, choroba).

---

¹⁷ Za: Wandzel M. „Równe traktowanie mężczyzn i kobiet. Prawo socjalne Unii Europejskiej i Rady Europy”, Universitas, Kraków 2003.

2. Równość sytuacji (materialna) - odmienne traktowanie jednostek w zależności od położenia grupy, do jakiej należą, tj. dążenie do równości obywateli poprzez ciągłe wspieranie osób znajdujących się w trudnej sytuacji i bieżące kompensowanie ich braków (np. poprzez system zasiłków).

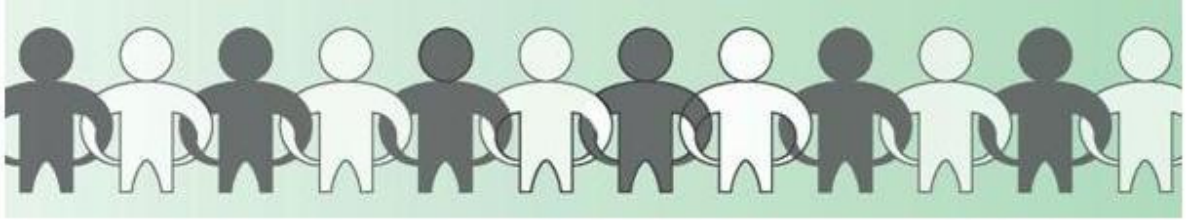
3. Równość szans - działania kierowane do osób znajdujących się w trudnym położeniu (np. społecznym, ekonomicznym), zmierzające do zapewnienia im dostępu do tych samych zasobów przed realizacją określonych celów (np. edukacji), co osobom nie dotkniętym problemami społecznymi (np. nie dotkniętym biedą, nie zamieszkującym terenów o słabej infrastrukturze). Realizacja założonych celów zależy jednak od wykorzystania własnych talentów i pracy, przy zapewnieniu równego startu z innymi.

RÓWNOUPRAWNIENIE - formalna równość wobec prawa, zagwarantowana jego zapisami. Równouprawienie nie jest jednak jednoznaczne z rzeczywistym równym traktowaniem wszystkich obywateli przez państwo, instytucje, rynek czy innych ludzi.

SEKSIZM - dyskryminacja osób płci przeciwnej.

STEREOTYP

- zestaw opinii na temat jakiejś osoby lub grupy osób formułowany tylko na podstawie jednej cechy.
- funkcjonujący w świadomości społecznej uproszczony i zabarwiony wartościująco obraz rzeczywistości.

SZOWINIZM

- postawa, którą charakteryzuje brak tolerancji i przyznawanie uprzywilejowanej pozycji własnej płci, rasie lub grupie.
- skrajny nacjonalizm wyrażający się w bezkrytycznym stosunku do własnego narodu oraz w pogardzie i nienawiści do innych narodów.

UPRZEDZENIE

- dokonanie z góry oceny lub przyjęcie z góry opinii na temat innej osoby lub grupy osób bez posiadania wiedzy i zbadania faktów na jej temat. Tendencyjna ocena jakiejś grupy, oparta na rzeczywistych lub wyobrażonych jej właściwościach.
- nieuzasadniony, negatywny stosunek do kogoś lub czegoś.

Jak walczyć z rasizmem

Międzynarodowy Dzień Walki z Dyskryminacją Rasową

Rasizm możesz zgłosić

- na policji
- w prokuraturze

Pamiętaj!

Przestępstwa z nienawiści są ścigane z urzędu!

Kto może Ci pomóc?

Zespół ds. Ochrony Praw Człowieka MSW

Pełnomocnik komendanta ds. ochrony praw człowieka

Przestępstwem z nienawiści może być

- przemoc fizyczna
- niszczenie mienia
- wyzwiska
- podpalenia
- groźby

Najczęściej powodowane są

- kolorem skóry
- pochodzeniem etnicznym
- pochodzeniem narodowym
- wyznawaną religią

Twoją sprawą zajmą się specjaliści

70 tys. przeszkolonych policjantów

Prokuratorzy wyspecjalizowani w prowadzeniu tego rodzaju śledztw

Z roku na rok policja stwierdza coraz więcej przestępstw z nienawiści¹

	art. 119 § 1-21 ²	art. 256 § 1-2 ³	art. 257 ⁴
2011	23	81	80
2012	22	86	104
2013	61	267	146

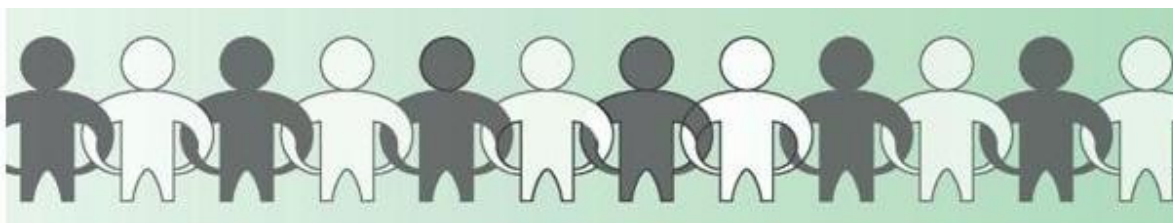
¹ Przestępstwa stwierdzone z art. 119, 256, 257 kk w latach 2011-2013 r.

² przemoc lub groźba z powodu przynależności narodowej lub wyznaniowej

³ publiczne propagowanie faszystowskiego ustroju państwa

⁴ publiczne znieważenie z powodu przynależności narodowej lub wyznaniowej

O PROJEKCIE

Projekt „**Przeciwdziałanie prawicowemu ekstremizmowi na poziomie lokalnym**” realizowany był w 2014 roku przez *Europejski Instytut Demokracji* oraz *Fundację im. Friedricha Eberta Przedstawicielstwo w Polsce*. W ramach działania zorganizowane zostały regionalne seminaria, których celem było wyczulenie lokalnych działaczy i działaczek na problem pojawiających się w Polsce nastrojów o charakterze szowinistycznym i antydemokratycznym, jak i wskazanie ścieżek przeciwdziałania ich wpływowi na debatę publiczną oraz nastroje społeczne.

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

